

4. Qodirov, M. M. (2024). Future technological education of professional teachers' competence of formation mechanisms. current research journal of pedagogics, 5(02), 68-76.

5. Шомахмудова Р. Инклюзив таълимнинг назарий ва амалий асослари. Ўқув-методик қўлланма. – Т.: «Раззоқов О.Ж.», 2007. – 3,25 б.т.

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARNING MUSTAQIL ISHLASH KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA ELEKTRON TA’LIM RESURLARINI MAZMUNI

*G‘aniyev Doniyor, Samarqand tumani
“Knowledge source” nodavlat ta’lim
muassasasi o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada mustaqil ishlash haqida tushuncha beriladi. Bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘quv kompetentsiyasini shakllantirishda mustaqil ishning xususiyatlari haqida va ularni shakllantirishda elektron ta’lim resurslari haqida gap boradi.

Kalit so‘zlar: mustaqil ishlash, kompetensiya, elektron ta’lim resurslari.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘quv va kognitiv kompetentsiyasini shakllantirishning samarali vositasi sifatida mustaqil ish g‘oyasini ximoya qiladi: mustaqil ishning tarkibiy qismlari va shakllari ko‘rib chiqiladi; “Pedagogika” o‘quv fanining “Pedagogika fani va faoliyatiga kirish”, “Pedagogikaning umumiy asoslari” modullarini bo‘lajak o‘qituvchilar tomonidan o‘rganish jarayonida mustaqil ishlarni tashkil etish masalasi ochib berilgan. Mustaqillikni ilmiy va uslubiy ta’minlashning dolzarbligi bo‘lajak o‘qituvchilarning ishi ustuvor e’tibor bilan ko‘rsatilgan. Ushbu turdagi o‘quv faoliyatini tizimli tashkil etishdagi amaliy faoliyat, shuningdek, bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘zlari mustaqil ishlarni tashkil etish, mazmuni, texnologiyasi va tartibini bilish, uning o‘quv va kognitiv kompetentsiyani shakllantirishdagi rolini tushunish zarurati. Boshqa asosiy vakolatlar qatorida kelajakdagi o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligini aniqlash.

Elektron ta'lim muhitida talabalarda interaktiv ta'lim resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirishni ishlab chiqish va amalga oshirish mexanizmlarini loyihalashtirish, shuningdek, elektron ta'lim resursi orqali bilim olish ko'nikmasini rivojlantirish jarayonlarining o'zaro bog'liqligi va aloqadorligini ta'minlash, uning zaruriyatini ham nazariy, ham amaliy jihatdan ilmiy asoslarini yaratish metodikasini boshqarish modellarini quyidagi masalalarni hal etilishi zarur:

talabalarda elektron ta'lim muhitida interaktiv ta'lim resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish subyektlari (talaba va o'qituvchilar)ning shaxsiy xislatlari va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish darajasi va ilmiy-metodik ta'minot o'rtasidagi nomuvofiqlik;

tanqidiy fikrlash, axborotni mustaqil izlash, tahlil qilish va qayta ishlash ko'nikmalari shakllantirilmagan;

kompyuter grafikasi fanidan mustaqil ta'lim olish ko'nikmasini rivojlantirishni boshqarishning funktsiya va metodlari hamda ularni amalga oshirishga zamonaviy yondashuvlarni ilmiy asoslanmaganligi;

murakkab pedagogik tizim sifatida kompyuter grafikasi fanidan interaktiv ta'lim resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish komponentlarining o'zaro aloqadorligi va uzviy bog'liqligini ta'minlovchi innovasion yondashuvlarni amaliyotda qo'llash texnologiyalarini ishlab chiqilmaganligi;

kompyuter grafikasi fanidan interaktiv ta'lim resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirishni takomillashtirishda rahbarlar, o'qituvchilar va talabalarining qo'shimcha ta'lim olish uchun shaxsiy ehtiyojlarini shakllantirish, refleksiv ta'limiy muhitni va tabiiy raqobatni vujudga keltirish texnologiyalarining mavjud emasligi; kompyuter grafikasi fanidan interaktiv ta'lim resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish yo'nalishlarida o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan uzluksiz malaka oshirish jarayonlarini tashkil etish va boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqilmaganligi va h.k.

Mustaqil ish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligining eng muxim tarkibiy qismidir. Bo'lajak o'qituvchilarning mustaqil ishi o'quv jarayonining asosiy shakllaridan biri bo'lib, o'qituvchi ta'limi mazmunining asosiy tarkibiy qismidir.

Shu bilan birga, mustaqil ish shakli, uni tashkil etish, shakl va usullari, bo'lajak o'qituvchilarning o'quv va kognitiv kompetentsiyasini shakllantirish bilan bog'liq xolda talabalarning mustaqil faoliyati natijalarini nazorat qilish o'quv jarayonining kompleks tarkibiy qismi sifatida tan olinadi.

B.P.Esipovning fikricha, "mustaqil ish o'qituvchi ishtirokisiz, lekin uning ko'rsatmasi bo'yicha buning uchun maxsus belgilangan vaqtda bajariladi, o'quvchilar esa o'z oldiga qo'ygan maqsadga erishishga intiladilar, xarakat qiladilar va u yoki bu shaklda o'z ishlarining natijalarini ko'rsatadilar. Aqliy va jismoniy (yoki ikkalasi birgalikda) xarakatlar".

P.I.Pidkasisti ta'kidlaydiki, "mustaqil ish mazmuni o'quvchilarning shaxsiy pozitsiyasi va atrofdagi voqelik xodisalarini baxolashlari, shuningdek, boshqalardan mustaqil ravishda xarakat qilish doirasi mavjudligini o'z ichiga olishi kerak".

T.A.Ilyina nuqtai nazaridan, "mustaqil ish - bu o'qituvchining bevosita ishtirokisiz amalga oshiriladigan, kognitiv jarayonlar dinamikasining katta faolligi e'tirof etilgan frontal, gurux va individual o'quv faoliyatining bir turi".

L.G.Vyatkinaning ta'kidlashicha, "o'qitish vositasi mustaqil ish shakli bo'lib, bunda o'zlashtirishning o'ziga xos xolati aniq didaktik maqsad va vazifaga tegishli bo'lib, u muammoni xal qilishga qaratilgan bilim va ko'nikmalarning zarur xajmi va darajasini shakllantirishga yordam beradi. Cheklangan vazifalar sinfi va aqliy faoliyat darajasining boshlang'ich bosqichidan yakuniy darajasiga o'tish talabalarning o'z bilimlarini o'z-o'zini takomillashtirishga, ko'nikma va ko'nikmalarni ishlab chiqarishga bo'lgan munosabatini rivojlantirishga qaratilgan". A.P.Tryapitsyna mustaqil ishni "bir xil" deb tushunadi. Talab darajasi rejalashtirilgan ta'lim faoliyati talabaning barcha tarkibiy qismlari bilan mustaqilligi - muammoni aniqlashdan tortib, nazorat, o'z-o'zini nazorat qilish va tuzatish ishlarini amalga oshirishgacha, oddiy turdagi ishlarni bajarishdan qidiruv xarakteridagi murakkabroqlarga o'tishgacha".

Yuqoridagilardan xulosa qilishimiz mumkinki, o'rganilayotgan hodisa aniq ilmiy ta'rifga ega emas va uning mohiyati ko'p bo'lib chiqadi. Bo'lajak o'qituvchilarning o'quv-kognitiv kompetentsiyasini shakllantirish muammosiga

kelsak, bu xodisa ham etarli darajada ochilmagan. Mustaqil ishning to'laqonli tarkibi bizga mustaqil ish bo'lajak o'qituvchilarning ta'lim va kognitiv kompetentsiyasini samarali shakllantirishga yordam beradigan pedagogik sharoitlarni aniqlash imkonini beradi.

Ma'lumki, mustaqil ishlarni tashkil etishning auditoriya va sinfdan tashqari shakllari farqlanadi. Sinf mustaqil ishi o'qituvchining raxbarligi va nazorati ostida xar xil turdagi nazorat, ijodiy, amaliy o'quv topshiriqlarini bajarishga qaratilgan. Bo'lajak o'qituvchilarning nazorat qilinadigan mustaqil ishi sub'ektlarning o'zaro ta'sirida amalga oshiriladi: talaba o'qituvchidan mustaqil ish uchun topshiriqlarni bajarish bo'yicha aniq ko'rsatmalar yoki tavsiyalar oladi. Shu bilan birga, mustaqil ishni boshqaradigan o'qituvchining pozitsiyasi xatolarni tuzatish jarayoniga bog'liq.

Universitetda o'quv jarayonini amalga oshirishda (ma'ruzalar, seminarlar o'tkazish va x.k.) ta'lim va kognitiv kompetentsiyani shakllantirishda bo'lajak o'qituvchilarning auditoriya mustaqil ishining vazifalari mustaqil tushunish, ko'rish, tinglash, qayd qilish, tushunish, "pedagogika" o'quv fanidan "pedagogika fani va faoliyatiga kirish" va "pedagogikaning umumiy asoslari" modullari bo'yicha taklif etilayotgan o'quv materialini yodlash va takrorlash. Mustaqil ish uchun topshiriqlar va topshiriqlarni loyihalash o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladi. Bunday vazifalar kelajakdagi o'qituvchilarning ta'lim va kognitiv kompetentsiyasini shakllantirishning u yoki bu bosqichida juda samarali bo'lishi mumkin. O'sha paytda, bizning fikrimizcha, nafaqat auditoriyadagi mustaqil ish uchun o'quv topshirig'ining mazmuni, balki uni amalga oshirish jarayoni ham fundamental ahamiyatga ega.

Bu ishda sinfdan tashqari mustaqil ishlarda tarbiyaviy topshiriqlarni bajarish ham nazarda tutilgan. U bo'sh vaqt rejimida o'qituvchining yordamisiz bo'lajak o'qituvchilar tomonidan amalga oshiriladi. O'quv va kognitiv kompetentsiyani shakllantirishga yo'naltirilgan sinfdan tashqari mustaqil ishlar ma'ruza davomida olingan nazariy materialni taxlil qilish, ma'ruzalar tayyorlash, ijodiy topshiriqlarni bajarish va xokazolarga qaratilgan bir qator o'quv vazifalarini nazarda tutishi mumkin. Mustaqil ish turlariga kelsak, ular juda xilma-xil ekanligini aytish kerak.

Bu xilma-xillik mustaqil ish turlarini tasniflashga yondashuvlar turli parametrlarga asoslanganligi bilan izoxlanadi.

Pedagogika fanida mustaqil ishlarni tasniflash asoslaridan biri didaktik maqsaddir.

Shunday qilib, B.P.Esipov mustaqil ishning quyidagi turlarini taqdim etadi: yangi bilimlarni o'zlashtirish, bilimlardan foydalanish ustida ishlash; bilim, malaka va malakalarni takrorlash va tekshirish ustida ishlash va xokazo.

Mustaqil ish turlarining tasnifi o'quv jarayoni ishtirokchilariga qarab qo'llaniladi: individual, juftlik, gurux mustaqil ishlar. Bir qator tadqiqotchilarning fikricha (I.Ya.Lerner, A.A.Omarova, P.I.Pidkasisty, M.N.Skatkin, mustaqil ishlarga topshiriqlarning mustaqillik darajasi, evristik va murakkabligi nuqtai nazaridan muxim ahamiyat beriladi.

T.A.Ilyina mustaqil ishining murakkab xususiyatlari eng to'liq va asosli tarzda taqdim etilgan. U talabalarning mustaqil faoliyatini amalga oshirish jarayonini tasniflashni taklif qilib, taksonomik mezon (tan olish, ko'paytirish, tanlash, o'zgartirish, ijodkorlik) bo'yicha o'quv topshirig'ining shakllariga e'tibor qaratadi. Xuddi shu fikrni o'qitish bosqichlariga (yangi material bilan tanishish, tushunish va qo'llash) rioya qilishda ham kuzatish mumkin. Topshiriq shakllari sinfdan va darsdan tashqari ishlarni nazarda tutadi. Javoblarni yozma, og'zaki, amaliy shaklda taqdim etish talabalarning qamrab olinishini xisobga olgan xolda tavsiya etiladi, ular bilan mashg'ulotlar frontal, guruxda, individual ravishda o'tkazilishi mumkin.

Shunday qilib, pedagogika fanida mustaqil ishlarni tasniflash uchun asoslar ushbu xodisaning o'ziga xosligi bilan bog'liq xolda etarlicha batafsil keltirilgan. O'quv faoliyatining ushbu turi mustaqil ish sifatida unistitutda o'quv jarayonini tashkil etish jarayonida asosiy yo'nalishlardan biri ekanligidan kelib chiqqan xolda, bizning tadqiqotimizda bu yangi bilimlarni o'zlashtirishga qaratilgan maqsadli, tizimli faoliyat bo'lib, o'quv jarayonidan tashqarida amalga oshiriladi.

Xulosa qilib shuni alohida ta'kidlash kerakki, bo'lajak o'qituvchilarning sinfdan tashqari mustaqil ishi uchun o'quv vazifalari mazmunini ishlab chiqish va

amalga oshirish, birinchi navbatda, kognitiv tajribani oshirishga qaratilgan bo'lib, u ma'lumotlar miqdorini ko'paytirishga kamaymaydi, balki shaxsiy va kasbiy maxoratga xissa qo'shadi. O'z-o'zini rivojlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Esipov B.P. Talabalarning mustaqil ishi / 2009 .—239 b
2. Ilyina T.A. Pedagogika: ma'ruzalar kursi / T. A. Ilyina. – Ta'lim, 1984 .- 496
3. Zagbyazinskiy B.I. pedagogika: oliy kasbiy ta'lim talabalari muassasalari uchun darslik / B.I.Zagvyazinskiy, I.N.Emelyanova. - Akademiya, 2012. - URL: [http: //www.maei.ru](http://www.maei.ru). - Matn: elektron.
4. Рахимов О.Д. Электрон таълим ресурсларини яратиш талаблари ва технологияси. Замонавий таълим. Илмий амалий журнал -Т. 2016. 47-б.
5. Тўхтасинова Д.С. Электрон ўқув адабиётларини яратиш ва расмийлаштириш, услубий қўлланма, Т. 2017. 8 б

USING DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TEACHING UZBEK SIGN LANGUAGE

Sh.A.Abdurakhmanova - *Tashkent State Pedagogical Nizami University, Associate Professor, PhD, Head of the Department of Information Technologies*

email : ashahnoza_78@mail.ru

B.B.Serikbayev - *student of the direction “Information systems and technologies” of the Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Tashkent*

M.A.Abduraxmanova - *student of the INXA University in Tashkent*

Sign language, or signed speech, is the main method of communication for people with hearing or speech impairments. According to the latest data from the